

محمود اکبری

رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَ عِنْدَ قَبْرِهِ يَغْدِلُ حَجَّةً وَ عُمْرَةً
 وَ مَنْ زَارَ الْحَسِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَمْتَكِفُ عِنْدَهُ الْعَشْرَ
 الْأَوَاخِرَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَكَأَنَّمَا اعْتَكَفَ عِنْدَ
 قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ النَّبِيِّ ﷺ وَ مَنْ اعْتَكَفَ عِنْدَ قَبْرِ
 رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَ ذَلِكَ أَفْضَلَ لَهُ مِنْ حَجَّةٍ وَ
 عُمْرَةٍ بَعْدَ حَجَّةِ الْإِسْلَامِ؛ [ثواب] اعتكاف
 یک شب در ماه رمضان معادل [ثواب]
 یک حج است و اعتکاف یک شب در
 مسجد رسول خدا ﷺ و نزد قبر او
 معادل یک حج و یک عمره است و هر
 کس [قبر] امام حسین علیه السلام را زیارت
 کند در حالی که در دهه آخر ماه رمضان
 نزد او معتکف باشد، همانند آن است
 که کنار قبر رسول خدا ﷺ اعتکاف

یکی از سنتهای حسنه، اعتکاف
 است که در حال حاضر در کشور ما هر
 ساله در ایام البیض ماه رجب برگزار
 می گردد و بسیاری از مؤمنان نیک
 سرشت از اصناف گوناگون به مساجد
 جامع می روند و به عبادت و دعا و
 روزه داری می پردازند.

از کلمات معصومین علیه السلام روایات
 زیادی درباره اهمیت و ثواب اعتکاف
 نقل شده و بر مکانها و زمان خاصی در
 اعتکاف تأکید شده است. به عنوان
 نمونه از امام رضا علیه السلام نقل شده است که
 فرمودند: «اعْتِكَافٌ لَيْلَةٌ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ
 يَغْدِلُ حَجَّةً وَ اعْتِكَافٌ لَيْلَةٌ فِي مَسْجِدِ

و «اعتکاف در شرع، التزام به توقف و درنگ در مسجد به قصد قربت است.»^۱

در یک تعریف جامع اعتکاف عبارتست از: «اقامت کردن برای حداقل سه روز در مسجد به قصد عبادت با مراعات شرایط لازم.»^۲

مرحوم آیت الله سید محمد کاظم یزدی در تعریف اعتکاف می‌فرماید:

«هُوَ اللَّتْبُ فِي الْمَسْجِدِ بِقَصْدِ الْعِبَادَةِ تَبَلُّغًا لَا يَنْعَدُ كِفَايَةً قَصْدِ التَّعَبُّدِ بِنَفْسِ اللَّتْبِ وَإِنْ لَمْ يَضْمَمْ إِلَيْهِ قَصْدَ عِبَادَةٍ أُخْرَى؛^۳

اعتکاف، درنگ کردن در مسجد به منظور عبادت است؛ بلکه بعید نیست که درنگ به قصد تعبد و بندگی بدون قصد عبادتی دیگر نیز کافی باشد.»

انقسام اعتکاف

اعتکاف به طور کلی به دو بخش تقسیم می‌شود: واجب و مستحب. اعتکاف واجب آن است که با نذر یا عهد یا قسم یا شرط ضمن عقد یا اجاره

کرده است و هر کس کنار قبر رسول خدا معتکف شود، برای او از یک حج و یک عمره بعد از حج واجب بهتر است.»

اعتکاف، برنامه‌ای مهم برای خودسازی انسان است که او را در طی چند روز از مظاهر فریبنده مادی دنیا دور می‌سازد و در جهانی روحانی و معنوی غرق می‌کند. این سنت حسنه همچون دیگر سنتها و عبادتها مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها را به همراه خود دارد. اکنون گزیده‌ای از احکام اعتکاف را بر اساس فتاوی حضرت امام علیه السلام و سایر مراجع معظم تقلید ذکر می‌کنیم. بدان امید که ره توشه‌ای برای معتکفان و مبلغان گرامی باشد.

و از همین جا، از مبلغان محترم می‌خواهیم که حتی الامکان در محل تبلیغ خود، مردم را برای اعتکاف آماده سازند.

تعریف اعتکاف

«اعتکاف از ماده «عکف» در لغت به معنای اقبال و روی آوردن به چیزی و ملازمت آن بر سبیل تعظیم است.»

۱. مفردات راغب، ص ۳۵۰.

۲. دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۹، ص ۳۵۵.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۶.

برعهده فرد واقع شده باشد. اگر اعتکاف با شرایط یاد شده نباشد، مستحب خواهد بود.

نیت اعتکاف

* اعتکاف، همانند سایر عبادات باید با نیت و قصد قربت توأم باشد؛ چرا که هرگونه ریا و خودنمایی آن را باطل می‌کند.

* نیت اعتکاف باید از اذان صبح - که آغاز روزه است - انجام پذیرد؛ بنابراین کسی که دیرتر از آن زمان به مسجد برسد آن روز نمی‌تواند اعتکاف را شروع کند.^۱

* انسان می‌تواند اعتکاف را به نیابت اموات انجام دهد.

و نیز می‌تواند به قصد رجا برای افراد زنده انجام دهد.^۲

* اعتکاف به نیابت از دو یا چند نفر صحیح نیست ولی می‌تواند اعتکاف را به نیت خود به جا آورد و ثواب آن را به دیگران هدیه کند.^۳

* عدول از نیابت شخصی به شخص دیگر جایز نیست؛ مثلاً اگر دو روز اعتکاف به نیابت از علی بوده، روز سوم نمی‌تواند به نیابت از حسن

اعتکاف کند.

* اگر کسی قصد داشته باشد اعتکاف را برای خودش انجام دهد، پس از شروع نمی‌تواند نیت خود را برگرداند و به نیابت از دیگری به اتمام برساند.

زمان اعتکاف

اعتکاف در تمام ایام سال، جز در دو روز که روزه آن حرام است مطلوب می‌باشد؛ ولی در ماه مبارک رمضان و ماه رجب در ایام البیض فضیلت بیشتری دارد.^۴

و در سیره پیامبر ﷺ ذکر شده است که آن حضرت در مدینه در ماه رمضان معتکف می‌شدند و برای آن حضرت، چادری در مسجد بر پا می‌شد و او مشغول عبادت و روزه‌داری می‌شد؛^۵ از اینرو بهترین

۱. همان، ج ۲، ص ۲۴۷؛ تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۰۴.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۶؛ استفتانات جدید، مکارم شیرازی، ص ۱۶۰، س ۴۷۰.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۰، م ۳.

۴. همان، ج ۲، ص ۲۴۶؛ استفتانات جدید، مکارم، ج ۲، ص ۱۵۸، س ۴۵۴.

۵. کافی، ج ۴، ص ۱۷۵.

زمان برای اعتکاف، ماه رمضان بویژه دهه سوم است.^۱

مکان اعتکاف

اعتکاف، تنها در مساجد خاص، صحیح است؛ بنابراین اگر کسی در خانه خود یا در حسینیه یا حرم معتکف شود صحیح نیست. مساجدی که اعتکاف در آن صحیح است، عبارتند از: مسجد الحرام، مسجد النبی، مسجد جامع کوفه، مسجد بصره و به قصد رجای می توان در مسجد جامع هر شهر معتکف شد.

* آیت الله مکارم شیرازی: اعتکاف در مسجد جامع نیز صحیح است؛ هر چند احتیاط آن است که در یکی از آن چهار مسجد معتکف شود.^۲

مسجد جامع

یکی از شرایط اعتکاف این است که در مسجد جامع باشد.^۳

مقصود از مسجد جامع، مسجدی است که گروههای مختلف مردم شهر در آن شرکت کنند و به گروه خاص یا اهالی محله ای اختصاص نداشته باشد.^۴

* بر معتکف لازم است که احراز

کند مکان اعتکاف مسجد جامع است؛ یا به علم وجدانی خود یا شیاع شهری که مفید علم باشد و یا خبر دو عادل بر اینکه این مکان مسجد جامع محسوب شود.^۵

* در لزوم مکان اعتکاف فرقی بین مرد و زن نمی کند و زنان نمی توانند در خانه و مسجد محل خود اعتکاف نمایند.^۶

* اگر در یک شهر دو یا چند مسجد جامع وجود داشته باشد، در هر کدام که انسان بخواهد می تواند معتکف شود.^۷

پرسش: آیا اعتکاف در غیر مساجد جامع مثل نمازخانه دانشگاهها رجاء اشکال دارد یا نه و در صورت صحت آیا احکام اعتکاف، از قبیل ترک

۱. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۶.

۲. استفتانات جدید، مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۵۷، س ۴۵۱.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۸.

۴. استفتانات جدید، مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۵۸، س ۴۵۶.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۴، م ۲۴.

۶. همان، ص ۲۵۴، م ۲۶.

۷. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۸؛ استفتانات جدید مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۵۹، س ۴۵۹.

روز معتکف شود، روز ششم را نیز واجب است بماند؛ بلکه بنا بر احتیاط واجب، هرگاه دو روز اضافه کرد روز سوم هم باید بماند؛ پس اگر هشت روز معتکف شد روز نهم هم واجب است.^۴

* این سه روز از طلوع فجر روز اول تا مغرب روز سوم است؛ بنابراین اگر بعد از طلوع فجر، گرچه چند دقیقه با تاخیر به مسجد برسد، آن روز جزو اعتکاف به حساب نمی آید و چنانچه قبل از مغرب روز سوم اعتکاف را قطع کند، افزون بر آنکه کار حرامی کرده اعتکاف نیز باطل است.

* سه روز اعتکاف با شبهای آن

است که حداقل سه روز و دو شب در وسط است؛ بنابراین معتکف نمی تواند شبها را از مسجد خارج شود.

۱. استفتانات جدید مکارم شیرازی، ص ۱۵۸، س ۴۵۵.

۲. همان، ج ۲، ص ۱۵۹، س ۴۶۳؛ عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۴، م ۲۳.

۳. استفتانات جدید، مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۵۸، س ۴۵۷.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۸.

محرمات جاری می شود یا خیر؟
پاسخ: اعتکاف فقط باید در مساجد جامع باشد.^۱
پرسش: اعتکاف در مکانهایی که شک داریم جزء مسجد است، مثل: بام، سرداب و... چه حکمی دارد؟

پاسخ: حکم مسجد را ندارد و اعتکاف در آن مکانها جایز نیست.^۲
پرسش: اعتکاف در مساجد دانشگاههای کشور چه حکمی دارد؟
پاسخ: در صورتی که گروه خارج از دانشگاه هم برای اقامه نماز از مناطق مختلف به مسجد دانشگاه می آیند اعتکاف در آن جایز است.^۳

شرایط اعتکاف:

در صحت اعتکاف اموری شرط است:

۱. از سه روز کمتر نباشد؛
۲. در مسجد جامع شهر باشد؛
۳. در این مدت از مسجد خارج

نشود.

مدت اعتکاف:

مدت اعتکاف حداقل سه روز است و کمتر از آن صحیح نیست؛ ولی بیشتر از آن حدی ندارد، البته اگر پنج

سؤال: آیا در تحقق اعتکاف سه روز ناپیوسته کافی است؟
 جواب: کافی نیست^۱.

روزه اعتکاف:

* انسان در ایام اعتکاف باید روزه بگیرد؛ بنابراین کسی که نمی تواند روزه بگیرد مانند مسافر، مریض و زن حیض یا نفساء و کسی که عمداً روزه نگیرد، اعتکافش صحیح نیست.

* مسافر و مریض اگر معتکف شوند صحیح نیست و زن حائض یا نفساء نه تنها اعتکافش صحیح نیست، بلکه به جهت توقف در مسجد، گناهکار است.

* لازم نیست که روزه مخصوص به اعتکاف باشد؛ بلکه هر روزه ای باشد صحیح است؛ مثلاً در ایام اعتکاف می تواند روزه قضا یا نذری یا استیجاری بجا آورد.^۲

پرسش: آیا هرگونه روزه، هرچند استیجاری برای اعتکاف کافی است؟

پاسخ: آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ بلکه روزه اعتکاف باید به نیت کسی باشد که اعتکاف به نیت او انجام گیرد.

آیت الله مکارم: کفایت روزه استیجاری برای اعتکاف مشکل است.
 آیت الله بهجت: کافی است.

پرسش: اگر روزه شخص معتکف باطل شود، آیا اعتکاف او هم باطل می شود؟

پاسخ: آری؛ اعتکاف او هم باطل می شود.^۳

محرمات اعتکاف:

بر معتکف چند چیز حرام است:

۱. استفاده از عطریات و گیاهان خوشبو برای کسی که از آن لذت می برد حرام است؛ پس برای کسی که حس بویایی ندارد اشکال ندارد.

۲. خرید و فروش و بنا بر احتیاط واجب هر نوع داد و ستدی مانند اجاره و مضاربه حرام است.

۳. جدال در امور دینی و دنیوی برای غلبه بر دیگری و اظهار فضل و برتری بر او.

۱. استفتائات مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۶۲، س ۴۷۸.

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۰۵؛ عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۰، م ۴.

۳. استفتائات جدید، مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۶۷، س ۵۰۵.

۴. هرگونه استفاده شهوانی از جنس مخالف نظیر لمس، بوسه و آمیزش حرام است.^۱
 اما نگاه با شهوت به همسر در حال اعتکاف مانعی ندارد.^۲
 ۵. استمنا؛ گرچه با نگاه به همسرش زمینه جنابت خود را فراهم کند.^۳
 * اشتغال بر امور دنیوی در حال اعتکاف مانند خیاطی، نساجی، نقاشی، مطالعه و امثال آن اشکال ندارد.
 * در اموری که بر معتکف حرام است، تفاوتی بین شب و روز نیست.
 * بوئیدن عطریات هرچند با قصد لذت نباشد برای معتکف حرام است.^۴

خروج از مسجد

اجازه ولی ندارند.^۶
 ۲. فرزندی بدون اجازه والدین در صورتی که اعتکاف او موجب اذیت و آزار آنان باشد صحیح نیست.^۷
 ۳. کسی که در استخدام دیگری است مانند برخی از کارگران و کارمندان در صورتی که قرارداد اجاره به گونه‌ای است که منفعت اعتکاف را نیز در بر می‌گیرد.^۸

اجازه اعتکاف:

افراد زیر بدون اجازه نمی‌توانند معتکف شوند:

۱. عروۃ الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۹.
۲. همان.
۳. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۰۹.
۴. همان، ص ۴۹۹.
۵. عروۃ الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۹.
۶. استفتائات جدید، مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۶۰، ص ۴۷۱.
۷. عروۃ الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۹.
۸. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۰۴.

۱. زن بدون اجازه شوهر در صورتی که اعتکاف موجب از بین رفتن حق او باشد.^۵
- آیت الله مکارم شیرازی: زن بنا بر احتیاط واجب از همسرش اجازه بگیرد ولی فرزندان بالغ احتیاج به

و گاهی خروج از مسجد واجب است؛^۱ همچون انجام غسل جنابت برای جُنب.^۲

اگر معتکف به جهت ضرورت از مسجد خارج شد این امور را باید مراعات کند.

۱. بیش از مقدار ضرورت و نیاز بیرون مسجد نماند.

۲. در صورت امکان زیر سایه نشیند.

۳. بنا بر احتیاط واجب نزدیک‌ترین راه را انتخاب کند.^۳

قطع اعتکاف

* قطع و رها کردن اعتکاف

مستحبی در روزهای اول و دوم جایز است؛ ولی پس از تمام شدن دو روز ماندن روز سوّم واجب می‌شود و قطع اعتکاف جایز نیست.^۴

* اگر اعتکاف مستحبی را بعد از روز دوم باطل کند باید قضای آن را بجای آورد؛ ولی اگر قبل از اتمام روز دوم باطل کند چیزی بر عهده او نیست.^۵

* انسان می‌تواند از آغاز اعتکاف

هنگام نیت شرط کند که اگر مشکلی

پیش آمد مثلاً اگر هوا سرد شد اعتکاف را رها می‌کنم و در صورت پیش آمدن مانع، رها کردن اعتکاف اشکال ندارد؛ حتی روز سوم.^۶

مبطلات اعتکاف:

* هر آنچه روزه را باطل می‌کند،

اعتکاف را نیز باطل می‌کند.^۷

* یکی از مبطلات اعتکاف ارتداد

است. اگر معتکف در میان اعتکاف مرتد شود اعتکافش باطل می‌شود؛ گرچه توبه کند.^۸

* اگر معتکف به جهت ضرورت

از مسجد خارج شود و به قدری طول بکشد که صورت اعتکاف برهم

۱. استفتانات جدید مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۶۴، ۴۹۴ و ۴۹۶، عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۴۹ و ص ۲۵۵، م ۳۰.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۰، م ۳۱.

۳. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۰۶، السابغ ۳۰۷، م ۹، عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۶، م ۳۵.

۴. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۰۶، م ۳، عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۱، م ۵.

۵. استفتانات جدید مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۶۱.

۶. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۲، استفتانات جدید مکارم شیرازی، ص ۴۹۲، ص ۱۶۴.

۷. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۹.

۸. همان، ج ۲، ص ۲۵۰، م ۱.

اعتکاف، اعتکاف خود را به هم بزند؛ اگر اعتکافش واجب و در زمان معین بوده باید اعتکاف خود را قضا کند و الاً باید دوباره اعتکاف خود را از نو آغاز کند.^۵

* قضا نمودن اعتکافی که باطل شده و زمان آن گذشته است به صورت فوری نیست؛ گرچه بهتر است هرچه زودتر آن را قضا کند.^۶

* اگر معتکف در اثنای اعتکاف واجب بمیرد، بر ولی او لازم نیست اعتکاف او را قضاء نماید.^۷

* اگر معتکف در حال اعتکاف خرید و فروش کرد گرچه اعتکافش باطل می‌شود، اما معامله او باطل نیست.^۸

۱. همان، ج ۲، ص ۲۵۷، م ۳۶.

۲. همان، ج ۲، ص ۲۶۱، م ۹.

۳. استفتائات جدید مکارم شیرازی، ج ۲، ص ۱۶۸.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، ص ۲۵۴، م ۲۷.

۵. همان، ج ۲، ص ۲۶۰، م ۵.

۶. همان، م ۶.

۷. همان، م ۷.

۸. همان، م ۸، ص ۲۶۱.

اعتکاف، برنامه‌ای مهم برای خودسازی انسان است که او را در طی چند روز از مظاهر فریبنده مادی دنیا دور می‌سازد و در جهانی روحانی و معنوی غرق می‌کند.

بخورد. اعتکافش باطل می‌شود.^۱

* خروج عمدی از مسجد
اعتکاف را باطل می‌کند.

* اگر معتکف، اعتکاف واجب را
با آمیزش (جماع) باطل کند، کفاره بر او
واجب می‌شود و در سایر محرمات
اعتکاف کفاره واجب نیست؛^۲ هر چند
احتیاط مستحب است.^۳

* اعتکاف صبی ممیز صحیح
است و بلوغ شرط نیست.^۴

* اگر معتکف به یکی از مبطلات